

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ СЛУЖБОЮ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

ТИМАШОВ Віктор - доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету

ORCID ID : 0000-0001-8368-8856

УДК 351.746 (477)

DOI 10.32782/LAW.UA.2022.3.32

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних зі встановленням сутнісних характеристик державного захисту працівників суду. Наголошується на важливості діяльності Служби судової охорони для забезпечення реалізації конституційного принципу незалежності суддів та організації підтримання громадського порядку в судових органах. Службу судової охорони визначено як один з інституційних шляхів забезпечення незалежності судової гілки влади шляхом гарантування безпеки учасників судового процесу від різного роду впливів і небезпек. Розглянуто правові підстави створення Служби судової охорони. Наведено наукові погляди щодо змісту та елементів правового статусу, а також сутності адміністративно-правового статусу. Зазначено, що правовий статус Служби судової охорони має свої особливості. Служба судової охорони в питаннях забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах виступає суб'єктом адміністративно-правових відносин, у зв'язку з чим наділяється адміністративно-правовим статусом, складові елементи якого вирізняють її з поміж інших державних органів, покликаних реалізувати правоохоронну функцію.

Ключові слова: Служба судової охорони, безпека суддів, незалежність судової гілки влади, забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, безпека учасників судового процесу.

Постановка проблеми

Судова влада у структурі державної влади України посідає особливе місце, зумовлене її соціальною роллю і специфічними функціями. Системність судової влади забезпечується її загальним суб'єктом, єдиною судовою системою, конституційно і законодавчо закріпленою. Важливою ознакою правової держави є суддівська незалежність. Є спроби втручання з боку представників законодавчої і виконавчої влади у вирішення конкретних судових справ, трапляються випадки тиску на суддів шляхом погроз, шантажу, застосування до них насильства у зв'язку зі здійсненням правосуддя.

Власне самі судді повинні зміцнювати свою незалежність, підвищувати авторитет судової влади та судових рішень шляхом правильного застосування законодавства. Беручи до уваги, що в Україні відбувається судова реформа, що покликана, з одного боку, підвищити довіру до суду з боку громадськості, а з другого – захистити сторони та учасників судового процесу від погроз, тиску. Для цього у 2019 році було створено Службу судової охорони.

Основу дослідження склали висновки провідних вчених у галузі адміністративного права, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, М. Н. Берідзе, І. В. Бойка, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, С. В. Ківалова, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, Д. В. Приймаченко, В. В. Прокопенко та інших. Однак значна кількість проблемних питань адміністратив-

но-правового забезпечення державного захисту працівників суду залишається не вирішеною, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є аналіз організаційно-правового забезпечення діяльності Служби судової охорони та аналіз ефективності її діяльності.

Виклад основних положень

До створення Служби судової охорони безпеку судів забезпечували співробітники спецпідрозділу органів внутрішніх справ «Грифон». Зі створенням Національної поліції їх звідти прибрали, і суди фактично залишилися без охорони. Там, де вона ще була, охороною будівлі суду займалися всього один-два правоохоронці. Настільки слабка захищеність служителів Феміди змушувала їх боятися злочинних посягань. А за великим рахунком позначалося на незалежності судової системи, що відзначали і міжнародні експерти. «Грифон» повинна була замінити Службу судової охорони. Через відсутність державного фінансування в 2015-2016 роках цього зробити не вдалося. На її створення бюджетом у 2017 було виділено близько 350 млн гривень. З моменту набуття чинності Закону про Національну поліцію почали масово знімати охорону судів [1].

Радник з безпеки ради правосуддя Нідерландів Кейс Такс вивчав ситуацію в п'яти судах Києва, Львова та Харкова. Його думка: об'єкти охороняються недостатньо, умови роботи персоналу не гарантують їм надійного фізичного захисту. Такс назвав українських суддів «сміливими людьми, які виконують свій обов'язок без прикриття будь-якими заходами безпеки». Після трагічної загибелі харківського судді Володимира Трофимова, що викликала великий суспільний резонанс, його колеги звернулися до влади з проханням посилити охорону судів, оснастити будівлі, кабінети сигналізацією, сканерами, тривожними кнопками, металодетекторами, обґрунтували обмеження розголошення інформації про місце проживання працівників судів та їх найближчих родичів [1].

У вересні 2018 року у Києві зазнав нападу суддя Святошинського районного суду м. Києва С. Дячук, який ще й досі розглядає суспільно резонансні справи про вбивство людей на майдані 18-20 лютого 2014 року. У жовтні 2018 року приміщення Шевченківського районного суду м. Києва було замінено, безпека і життя суддів, адміністрації суду й відвідувачів тривалий час були під загрозою, а також відбувся напад з метою помсти на суддю Казанківського районного суду Миколаївської області Х. Іщенко. Наприкінці січня 2019 року невідомий напав на голову Кам'яно-Бузького районного суду Львівської області М. Самсіна. У березні 2019 року невідомі обстріляли приміщення Голосіївського районного суду м. Києва під час робочого дня, а біля Вищої кваліфікаційної комісії суддів України було вчинено напад на суддю господарського суду Харківської області В. Усатого [2].

Можна зробити висновок, що таким чином порушувалися стаття 23 Загальної декларації прав людини [3] від 10.12.1948 року, в яких передбачено право кожної людини на справедливі й сприятливі умови праці, стаття 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [4] від 16.12.1966 року, в якій визнається право кожного на справедливі та сприятливі умови праці, що включають, зокрема, умови роботи, які відповідають вимогам безпеки. Відповідно до статті 43 Конституції України кожному гарантується право, зокрема на безпечні умови праці, у тому числі, суддям [5].

Система особливих заходів державного захисту суддів, від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно значених осіб та їхніх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю не працювала.

Вивчення ситуації минулих років показує, що суддівська гілка влади потребувала врегулювання захисту суддів та учасників судового процесу. Отже, у 2019 році була створена Служба судового захисту. Правові та організаційні засади діяльності Служби судової охорони закріплені законами

України «Про судоустрій і статус суддів» [6], «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [7] та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [8], Положенням про Службу судової охорони, затвердженим Рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19 [9] та ін.

Напрямок діяльності Служби судової охорони визначено у статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Її діяльність спрямована на підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони [6] та Положенням про Службу судової охорони [9], яким дана служба визначається як державний орган у системі правосуддя, що створений для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Його діяльність є одним із інституційних шляхів забезпечення незалежності судової гілки влади шляхом гарантування безпеки учасників судового процесу від різного роду впливів і небезпек.

За час своєї діяльності Служба судової охорони зіткнулася з подіями як епідеміологічної пандемії, так і війною Росії проти України, що безперечно вплинуло на підвищену увагу до забезпечення охорони як учасників судового процесу, так і будівель суду. Так в усіх територіальних управліннях Служби було вжито заходів для протидії розповсюдженню гострої респіраторної хвороби Covid-19. Службі судового захисту було поставлене завдання організувати якісне несення служби з охорони і безпеки судових установ в умовах жорстких карантинних заходів, швидко та гнучко реагувати на зміни в обстановці, зокрема раціонально залучати особовий склад для охорони судів, органів та установ системи правосуддя у складі постів пропуску та охорони у зв'язку з можливим запровадженням обмеження руху міського та міжміського громадського транспорту. Зокрема, в усіх судах, органах та установах

системи правосуддя, що перебували під охороною Служби судової охорони, співробітники Служби несли службу в захисних масках і рукавичках. Кожний пункт пропуску був забезпечений засобами для дезінфекції рук та предметів. Також усім без винятку працівникам і відвідувачам установ системи правосуддя співробітники Служби проводили дистанційну термометрію та обмежували допуск особам з ознаками респіраторних захворювань [10].

З початком військових дій ризику роботи українських судів значно збільшилися. Коли сотні тисяч громадян мають дозвіл на володіння зброєю або можуть її отримати для захисту своєї Батьківщини, кількість спроб потрапити до судових установ із вогнепальною зброєю суттєво зросла. Так, за інформацією Служби судової охорони, з січня по серпень 2022 року відвідувачі намагалися пронести в судові установи 2 429 одиниць вогнепальної зброї. Це в 18,5 разів більше, ніж за аналогічний період 2021 року (131 одиниця). Вогнепальна зброя, гранати, ножі, газові балончики та інша зброя: понад 86 500 небезпечних предметів могли потрапити до українських судів за цей період [11].

Загальні показники діяльності судової охорони свідчать про факти припинення нею численних порушень норм закону, суспільного спокою та громадського порядку. Також у 2021 році судові охоронці не допустили пронесення до органів системи правосуддя 841 одиницю електрошокових пристроїв, 211 одиниць вогнепальної та 487 одиниць травматичної зброї, 297 одиниць пневматичної та газової зброї. Особи вчиняли спроби зайти в суди з металевими та дерев'яними палицями й битами (172 одиниці), ножицями та викрутками (13 134 одиниць), фаєрами та іншими піротехнічними засобами (117 одиниць) тощо. Крім того, 32 відвідувачі суду, які намагалися пройти до судових установ із речовинами, схожими на наркотичні, 56 осіб, які не мали дозвільних документів на носіння і зберігання зброї, затримано й передано працівникам Національної поліції України [12].

З метою підвищення кваліфікації працівників Служби судової охорони у 2020 році було запроваджено створення навчаль-

ного центру. Міністерство освіти і науки України видало ліцензію Територіальному управлінню Служби судової охорони у Вінницькій області на провадження освітньої діяльності за спеціальністю «Охоронець» та «Охоронник».

Для унормування діяльності Служби судової охорони ВРУ було схвалено законопроект щодо врегулювання окремих питань проходження служби у Службі судової охорони.

Законом внесено зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в частині, що стосуються проходження служби у Службі судової охорони, передбачивши, зокрема:

- утворення державної служби у Службі судової охорони та її територіальних підрозділах;
- вдосконалення порядку визначення стажу служби у Службі судової охорони;
- поширення дії Дисциплінарного статуту Національної поліції України на співробітників судової охорони, а також визначення повноважень Голови Служби судової охорони та інших керівників Служби щодо застосування заохочень та накладення дисциплінарних стягнень на підпорядкованих співробітників;

- створення можливості співробітникам Служби судової охорони для захисту своїх прав та законних інтересів утворювати професійні об'єднання та професійні спілки відповідно до Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Законом також внесено зміни до низки інших законодавчих актів, а саме:

- до Закону України «Про державну службу» – щодо надання Голові Служби повноважень керівника державної служби у Службі судової охорони, а начальникам територіальних підрозділів – у територіальних підрозділах Служби;
- до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» – щодо особливостей застосування у Службі судової охорони;
- до Закону України «Про матеріальну відповідальність військово-службовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі» – щодо поширення його дії на співробітників Служби судової охорони;

- до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» – щодо поширення на співробітників Служби судової охорони особливого порядку військового обліку, встановленого для поліцейських, осіб начальницького та рядового складу МВС України, оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, Державної кримінально-виконавчої служби України;

- до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», щодо поширення його дії на співробітників Служби судової охорони [13].

Висновки

Завдяки аналізу діяльності Служби судової охорони можна констатувати, що підтримуючи порядок та безпеку, перебуваючи у постійному контакті з громадянами, Служба судової охорони є важливою складовою сектору цивільної безпеки України. Цей орган відіграє важливу роль у формуванні довіри суспільства до системи правосуддя. Служба судової охорони у питаннях забезпечення безпеки приміщень судової системи України, яка, зважаючи на російське вторгнення, є центральною опорою демократичної структури країни.

Література

1. Корчинський О., Ільченко О. Суди без охорони, судді без захисту: чому в Україні третя влада в небезпеці. *Сьогодні*. 2017. URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/sudy-bez-ohrany-sudi-bez-zashchity-pochemu-v-ukraine-tretya-vlast-ne-v-bezopasnosti-1066185.html>.
2. Строгий І. А. Деякі проблеми правового регулювання безпеки праці суддів. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjZyOPxpf1AhXbwQIHHR1aDeEQFnoECAMQAQ&url=https%3A%2F%2Fjlsouk.donnu.edu.ua%2Farticle%2Fview%2F6854%2F6886&usg=AOvVaw0DER2QrFY5hZL5ZajsvpRA>.
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня

1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII 2148-08 від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

5. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII, ред. від 05.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

8. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>.

9. Положення про Службу судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>.

10. Служба судової охорони просить не відвідувати установи судової влади без крайньої потреби. *Юридична газета Online*. 18 березня 2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/sluzhba-sudovoyi-ohoroni-prosit-ne-vidviduvati-ustanovi-sudovoyi-vladi-bez-kraynoyi-potrebi.html>.

11. Здійснення правосуддя: як сприяти безпеці українських судів у воєнний час. *The Diplomatic Service of the European Union*. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/latest-news/justice-how-can-you-contribute-to-keeping-ukrainian-courts-safe-in-wartime/>.

12. Звіт про діяльність Державної судової адміністрації України за 2021 рік. URL: https://dn.arbitr.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/2021.pdf.

13. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких

законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони. Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1417-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-IX#Text>.

Timashov Viktor – Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Administrative, Financial and Information Law State University of Trade and Economics

ORGANIZATIONAL AND LEGAL PROVISION OF JUDICIAL PROTECTION BY THE JUDICIAL PROTECTION SERVICE

The article is devoted to the coverage of issues related to the establishment of essential characteristics of the state protection of court employees. draws attention to the importance of the activity of the Judicial Protection Service to ensure the implementation of the constitutional principle of independence of judges and the organization of maintaining public order in judicial bodies. The judicial security service is defined as one of the institutional ways to ensure the independence of the judicial branch of government by guaranteeing the safety of the participants in the judicial process from various influences and dangers. The legal grounds for the creation of the Judicial Protection Service are considered. Scientific views on the content and elements of the legal status, as well as the essence of the administrative-legal status, are given. It is noted that the legal status of the Judicial Protection Service has its own peculiarities. The judicial protection service in matters of ensuring protection and maintaining public order in courts acts as a subject of administrative-legal relations, in connection with which it is granted an administrative-legal status, the constituent elements of which distinguish it from other state bodies called to implement the law enforcement function.

Keywords: Judicial Protection Service, the safety of judges, the independence of the judicial branch of government, ensuring the protection and maintenance of public order in courts, the safety of participants in the judicial process.